

Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo / Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Tom LIII, zeszyt 7. Lublin, 2005. 208 s.

Гуманітарны штогоднік. Славяназнаўства. Том LIII, сшытак 7. Люблін, 2005. 208 с.

Чарговы выпуск серыі 7 «Славяназнаўства» гуманітарнага штогодніка прысвечаны 75-годдзю прафесара Аляксандра Баршчэўскага - гісторыка беларускай літаратуры, пээта, перакладчыка, а таксама (што асабліва цікава для нас) ганаровага доктара БДУ, які шмат гадоў узначальваў кафедру беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта. Але, як адзначана ва ўступе «Ад рэдакцыйнага камітэта», гэты выпуск адрозніваецца ад папярэдніх, бо змяшчае толькі беларусістычныя даследаванні. Рэдкалегія прызнаецца, што беларусістыка на старонках дадзенага выдання знаходзіць адлюстраванне значна радзей, чым русістыка або ўкраіністыка (зрэшты, у гэтым можна пераканацца, прагледзеўшы спіс апублікаваных у штогодніку славяназнаўчых прац, змешчаны ў канцы выпуска). Таму патрэба навуковага аналізу пытанняў беларускай літаратуры, мовы, гісторыі ўяўляецца цалкам актуальнай. Да таго ж штогоднік быў выдадзены ў час, калі (на думку рэдкалегіі) сітуацыя ў Беларусі была надзвычай складанай, што тычыцца як становішча беларускай мовы ў дзяржаве, так і польска-беларускіх стасункаў.

Штогоднік складаецца з трох частак: першая частка непасрэдна прысвечана асобе А. Баршчэўскага і ўтрымлівае яго біяграфію і спіс публікацый; другая - артыкулы беларускіх і польскіх філолагаў; трэцяя - рэцэнзіі на беларусістычныя публікацыі, выданыя ў Беларусі ў 2004-2005 гг.: А. Надсан «Біскуп Часлаў Сіповіч - святар і беларус» (рэцэнзент - А. Баршчэўскі); А. Мельнікаў «3 неапублікаванай спадчыны: Мана-

графіі, артыкулы, вершы. Матэрыялы навуковай канферэнцыі, успаміны сучаснікаў» (рэцэнзент - В. Крычко); А. Макмілін «Беларуская літаратура дзяспары» (рэцэнзент - Beata Siwek); Acta Albaruthenika: Навуковы зборнік, пад агульнай рэдакцыяй М. Хаўстовіча, А. Баршчэўскага, С. Запрудскага, выпуск пяты (рэцэнзент - А. Богowiec).

Сярод прац даследчыкаў-славістаў у штогодніку змешчаны найноўшы артыкул А. Баршчэўскага па гісторыі літаратуры «Антыбальшавіцкія ды антымперскія ідэі на старонках беларускага эміграцыйнага часопіса "Рух", у якім аўтар робіць агляд асноўнай тэматыкі аднаго з беларускіх эміграцыйных выданняў, што выходзіла на працягу 1946-1948 гг. у Заходняй Нямеччыне. А. Баршчэўскі пачынае свой агляд вытрымкамі з «Інструкцыі аб пашырэнні і карыстанні часопісам «Рух», з якой відавочны ўмовы працы на ніве беларушчыны дзеячаў эміграцыі: «1. Перадаючы часопіс іншаму, ніколі не гавары, ад каго ён атрыманы. У выладку канечнай патрэбы падавай зусім іншыя, але непраўдзівыя крыніцы, з якіх часопіс паходзіць. 2. Перадавай часопіс іншым толькі «ў чатыры вокі» бяз сьведкаў» (с. 28). Такое стараннае захаванне канспірацыі тлумачыцца зместам публікаваных на старонках «Руху» артыкулаў: адмоўнае стаўленне да савецкай дзяржавы, указанне на падабенства сталінскага таталітарызму і гітлераўскага фашызму, звесткі аб гвалтоўных метадах правядзення калектывізацыі і аб жудасных наступствах прымусовай дэпартацыі былых савецкіх грамадзян-эмігрантаў і вязняў фашысцкіх канцлагаў. Даследавані А. Баршчэўскага ў галіне эміграцыйнай перыёдыкі дазваляюць раскрыць невядомыя (даволі сумныя!) старонкі гістарычнага шляху Беларусі і даюць магчымасць азнаёміцца з маладаступнымі фактычнымі крыніцамі.

У рэчышчы гісторыка-філалагічнай тэматыкі напісаны і матэрыялы іншых аўтараў штогодніка. У прыватнасці, Я. Трацяк у сваім артыкуле раскрываў ролю каталіцкага фактару ў развіцці беларускай культуры ў XIX ст., засяроджваючы ўвагу перш за ўсё на літаратурным працэсе.

В. Крычко ў артыкуле «Урачыстае красамоўства св. Кірылы Тураўскага ў даследаваннях В. Грыневіча» разглядае працы вядомага каталіцкага знаўцы праваслава ў кантэксце ранейшых даследаванняў спадчыны тураўляніна. Яна пераканаўча паказвае, што, у адрозненне ад многіх іншых медыявістаў, якія ўспрымалі творы св. Кірылы аднабакова, не бачачы за знешнім красамоўствам важкага багаслоўскага зместу, В. Грыневіч раскрываў глыбіню «алегарычнага метаду інтэрпрэтацыі» Святога Пісання, «аратарскай тэалогіі» епіскапа Тураўскага.

Артыкул Н. Русецкай «Ад жанчын пісьменных да пісьменніц» - гэта панарамны агляд жаночай літаратурнай творчасці ў Беларусі ад XI да XVIII ст. Увогуле самавыяўленне жанчыны ў патрыярхальным свеце, яе месца ў культуры, якая ствараецца пераважна мужчынамі і для мужчын, - папулярны

аб'ект даследаванняў у сучаснай гуманітарыстыцы, у прыватнасці, у межах так званай фемінісцкай крытыкі. Між тым у Беларусі, як слушна заўважае аўтар артыкула, тэма жаночай творчасці вывучана недастаткова. Аднак сітуацыя пачынае змяняцца, у тым ліку і намаганнямі самой Н. Русецкай, перакладчыцы і даследчыцы паэзіі Францішкі Уршулі Радзівіл. Змешчаны ў зборніку артыкул тым больш варты ўвагі, што ў ім поруч з ужо «раскручанымі» фігурамі прадстаўлены і менш вядомыя пісьменніцы.

Аўтар наступнага матэрыялу З. Тычына вывучае паэтыку сну ў літаратуры XIX ст. У сваім артыкуле яна паказвае перапляценні матываў ночы, зімы і сну ў «Шляхціцы Завальні» Я. Баршчэўскага, іх карэляцыю з тэмай смерці, якая ў рэшце рэшт паведаміць аб новым нараджэнні.

У артыкуле «Новая зямля» - карціна грамадства ў паэме Якуба Коласа - польскі сацыёлаг Р. Радзкі, вядомы сваімі працамі па праблемах стварэння нацыі, прыходзіць да высновы, што «коласаўскі твор мае характар анацыянальны, не антыанацыянальны, але пазанацыянальны» (с. 99), што ў «Новай зямлі» прадстаўлена пераважна класавая мадэль свету.

Артыкул Б. Сівэк «Аб эстэтычных пошуках Наталлі Арсенневай» прысвечаны ранняй творчасці паэтэсы. Даследчыца аналізуе асноўныя тэмы і матывы паэзіі Н. Арсенневай, паказвае ролю імпрэсіянізму і акмеізму ў фарміраванні яе стылю.

«Кампанія за культуру мовы ў Беларусі ў 1930-я гады» С. Запрудскага асвятляе падзеі часоў палітыка-ідэалагічнага кантролю над сітуацыяй у беларускім мовазнаўстве. Становішчу беларускай мовы і беларускай літаратуры прысвечаны і артыкул Н. Баршчэўскай «Русіфікацыйныя працэсы ў Беларусі ў ацэнцы Станіслава Станкевіча», пабудаваны

на аснове публікацый часопіса «Запісы» Беларускага Інстытута Навукі і Мастацтва. На жаль, адзначае даследчыца, апісаны С. Станкевічам русіфікацыйны працэс «працягваецца і сёння ў фармальна незалежнай і сувэрэннай Рэспубліцы Беларусь, дзе надалей у розных сферах грамадзкага жыцця дамінуе расейская мова» (с. 150).

Астатнія артыкулы на мовазнаўчую тэматыку пазбаўлены гісторыка-ідэалагічнага падтэксту, але тым не менш змяшчаюць актуальны матэрыял. І. Кандрацюк у артыкуле «Лексическая интерференция в условиях белорусско-русского двуязычия» разглядае адну з вельмі пашыраных з'яў у сучасным беларускім узусе - пранікненне элементаў рускай мовы ў маўленне носьбітаў беларускай мовы. Польскамоўныя матэрыялы на лінгвістычную тэматыку з'яўляюцца вынікам навуковага досведу ў лексікалогіі, анаматыцы і лексікаграфіі. Гэта артыкулы Л. Дацэвіча «Польскія прозвішчы і іх усходнеславянскія эквіваленты як адлюстраванне гістарычнага засялення на тэрыторыі Падлясся»; М. Саевіча «Адпрыметнікавыя асабовыя по-тіпа subiecti са словаўтваральным фармантам -ач у беларускіх гаворках у ваколіцах Нарэўкі на Беласточчыне»; А. Баровец «Пра нелінейныя назоўнікі ў польска-беларускай лексікаграфіі». Зразумела, што нашы польскія калегі цікавяца тымі з'явамі, якія адлюстроўваюць моўныя і этнічныя сувязі польскага народа з яго суседзямі. І гэта зноў жа пацвярджае надзённасць і сёчаснасць 7-га славістычнага выпуска штогодніка.

І.І. Савіцкая,

кафедра сучаснай беларускай мовы

Л.Г. Кісялёва,

кафедра гісторыі беларускай літаратуры